

a hegyekről beszélt

hármásban

Végtelen sorban fenyők, alagutak és megint fenyők, ha az ember észak-déli irányban átkel az Alpokon, mondtam a vonaton velem szemben ülő nőnek, aki ugyanúgy, mint én, egyedül utazott, és mivel mindketten az ablakon át a tájat kémleltük, hozzáfűztem, hogy gyakran kellene megtenni ezt az utat, hogy pontosan megfigyeljük, meddig tart a fenyők területe, és hol találkozhatunk az első pálmával, ha pedig ellenkező irányban délről utazunk észak felé, akkor azt, hogy hol tűnnek el a pálmák, többször kell megtenni ezt a szakaszt, hogy minden kétséget kizáróan állíthassuk, az utolsó pálmát láttuk északon, amely után világosan észlelhetően egyfajta átmeneti terület következik, a sziklás hegyekben egyértelműen megváltozik a természet, és hamarosan megpillantjuk az első fenyőt észak felé haladva, nota bene, az első fenyőt sokkal könnyebb azonosítani, mint az utolsó pálmát. Vagy most, amikor az ellenkező irányban utazunk.

Mit akar ezzel mondani? – kérdezte a nő.

Bonolában rögtön a peronon odajött hozzám egy férfi, akit egy régi barátom, Vinzenz kért meg, hogy hozzon el, és kíséreljen el a szállodába (bár a szálloda csak néhány lépésnyi távolságra volt a pályaudvartól), vagy vigyen fel hozzánk Castellóba, ahol egy geológusoknak rendezett hosszabb tanácskozáson vett részt. A táskámat a szállodában hagytam, és hamarosan fent voltam a várban, Vinzenzcel együtt tekintettem alá a városkára, Bonolára, ahol éveken, sok évvel ezelőtt megismerkedtem a feleségével, kedvenc városkájában ismerte meg a feleségét, mélyen délen, ahogy akkoriban gondolta, aztán Rómában éltek, ami megváltoztatta a délről alkotott elképzeléseit, és még mindig ott él, régóta özvegyen, és ugyancsak régóta elégedetten mindazzal, amije van, amije volt, anélkül hogy a vagyonáról (ha az ő esetében vagyonról lehet beszélni) sokat beszélne. Most is inkább a hegyekről beszélt, a kőzetekről, miközben átsétáltunk a várban egy másik helyre, ahonnan más kilátás nyílt, hogy szemügyre vegyük, miként nyílik meg a völgy déli vagy délnyugati irányban. A hegyek, amelyeken túlutaztam, most úgyszólván a hátam mögött voltak, ahogyan a lassan ellaposodó síkság is, amelynek a hegyek reményteljesen átengedték a panorámát, de ami nekem oly reményteljes volt a dél felé elnyúló síkságban, arról jobbnak láttam hallgatni. Tudtam, hogy Vinzenz szereti a hegyeket, nem úgy általában csak az Appennineket vagy talán a Sierra Nevadát, a Sierra Morenát vagy bármely másik hegyet, ő mindenekelőtt az Alpok hegyláncaiért lelkesedett, többek között vagy főképpen Bonoláért, azért a helyért, ahol az Alpok dél felől nézve lassan mintha megmozdulna, északról nézve viszont éppen hogy megnyugszik.

Mellettünk férfiak és nők álltak, akik mindannyian rengeteget tudtak a hegy belső szerkezetéről, és voltak közöttük olasz svájciak is, akik a környéken laktak, és ezért ráadásul joggal élvezhették nemcsak a déli (vagy délnyugati) kilátást, de azt is, ahogyan a magasabb északi régiók itt meghátrálnak a síkság előtt. Mind ott álltunk együtt az Alpok ormán.

Csak amikor legutóbb viszontláttam Vinzenzet, akkor tűnt föl nekem, hogy a vár, ez a keskeny, kényelmes, magaslati pást, ez a kellemes terasz eleve olyan kilátást nyújtott, ahogyan egy vártól el is várható, ami lefegyvert, mert a sík táj széles panorámája egyszerűen örömmel töltött el, míg másoknak azt jelentette, hogy a tekintetükkel ellenőrzés alatt tarthatják az alatt vezető utakat és az utakon minden mozgást.

Az alpesi tájnak ez a helye a maga topográfiájával mindenféle vár vagy bástya nélkül is nagyszerű kilátást nyújtott.

A kilátás, gondoltam, itt várrá finomodik. A várra finomodó topográfia gondolata (vagyis hogy a topográfia a vár előzetes formája) itt belevésődött a magaslati pástba.

Lent a főtéren aztán beültem egy kávézóba, amelyben nagyjából tíz évvel azelőtt hosszan beszélgettünk Goldával és Vinzenzcel. Először a piacon sétálgattunk, ahol vargányát is lehetett kapni, hatalmas példányokat, az egymás mellett sorakozó asztalok telis-tele voltak nagy gombafejekkel, tiszta, erdei földszag lengte be a piacteret, egy jól meghatározott, egyáltalán nem erőszakos illat, amelyről Golda elmerülten társalgott az árusokkal és a kofákkal, a kezükbe vettek egy gombát, megszagolták, tovább beszéltek, és én alig értettem őket, de annál jobban élveztem a tiszta, nyílt hangokat, a határozott I-eket. „Porcino“, ezt a szót hallottam ki újra és újra a mondatokból, de, amint később Golda elmesélte, a megfelelő talajfajtákról is beszéltek, és másféle gombákról is, kucsma- és szarvasgombáról, a lelőhelyekről egészen Rómáig lefelé, amiből kiderült, hogy Bonolától déli irányban egy összefüggő gombaszőnyeg terül el.

A kávéházban, ahol a kucsmagombák illatát még mindig érezni véltem, korgó gyomorral megkérdeztem Goldától, hogy Bonola valóban Róma egyik távoli hajtása-e, egy kis olasz helység, ahol ugyanúgy otthon érzi magát, mint Rómában. Golda először nevetve Vinzenz felé pislantott. Szó sincs róla, mondta, és mélyötét szemével nyugodtan nézett rám. Az emberek mozgása itt egészen más, más dolgokról beszélnek és a nyelvük is egészen más, érzékelhetően különböző, és neki éppen ez az olással átszínezett Svájc tetszik, ezt évek óta ugyanúgy élvezzi, ezen kívül semmire sem cserélné el ezt az egészen különleges hegyi tájat, folytatta, aztán a hegyekről kezdett beszélni, mert Golda is geológus volt, leginkább a kőzetek kora és fajtája érdekelte, talán ennek köszönhető, hogy örökké fiatalnak látszott, vagy inkább kortalannak, olyannak, aki nem függ az időtől. Akkoriban hetvenéves lehetett, ezt utólag számoltam ki, néhány héttel a bonolai találkozás után, amikor Vinzenz felhívott, hogy Golda az éjjel váratlanul meghalt.

Most tehát újra ugyanabban a kávéházban üldögéltem, megint piac volt, szombati piac. Időnként kucsmagomba után kutatva az asztalokra sandítottam, meg is találtam, hol lehet kapni, füleltem az olasz csevegésre, és hogy többet halljak, rövid kérdéseket tettem föl, hogy aztán a válaszokat, mint egy útonálló, elcsípjem és zsebre vágjam.

Az estét fent a várban együtt töltöttem Vinzenzcel és a tanácskozás néhány résztvevőjével, megvacsoráztunk, és a fáradt társaság egyik tagja, egy külföldi vendég egyszer csak azt mondta, hogy itt pontosan olyan, mint Olaszországban, lent mélyen, Dél-Olaszországban.

Hát azért van néhány különbség, mondtam, egészen más az emberek mozgása, és másképpen beszélnek, mint odalenn délen.

Mit akar ezzel mondani, horkant fel a férfi, de mielőtt válaszolhattam volna, Vinzenz a kezemre fektette a tenyerét, és ő válaszolt helyettem. Csak azt, amit mondott.

SCHIEIN GÁBOR FORDÍTÁSA

GAHSE,
Zsuzsanna
Átültetve
(Tandori Dezső ford.)
Jelenkor, 1996

„Átültetve”
(Tandori Dezső ford.)
Magyar Lettre
Internationale, 15

„Hírek”
„Változás”
(Parti Nagy Lajos ford.)
Magyar Lettre
Internationale, 17

„Nők”
(Tandori Dezső ford.)
Magyar Lettre
Internationale, 14

„Calgary”
(Király Edit ford.)
„Első kísérlet”
(Hajós Gabriella ford.)
Magyar Lettre
Internationale, 29

„Hová való is lennék?”
Magyar Lettre
Internationale, 31

„Duna-kockák”
3. (Esterházy Péter ford.)
4. (Márton László ford.)
Magyar Lettre
Internationale,
79, 81

aki Svájcból érkezik Párizsba

Viszonyok

Jó volna egy panorámakép Párizsról. Nem az kellene, hogy egy kiemelkedő, rögzített pontról körbetekinthessek, bár az is érdekes lenne, hanem az ellentéte, amiről eddig senkivel sem beszéltem. Hogy Párizst rengeteg különböző, egymástól távoli helyről vehessem szemügyre.

Párizs Berlinből, San Franciscóból, Londonból, Rómából vagy Madridból nézve.

Tudom, miféle tekintetek szegeződnek Párizsra Budapestről, amelyek több mint egy évszázada megnyugtatólag hatnak egész Magyarországra, és bizakodóvá teszik. Odaát Nyugaton (gondolják Magyarországon), ott van valahol az okos, nyitott, élettel teli, széles kisugárzású, halhatatlan francia főváros, és már a tudat is, hogy létezik ez a nyugati metropolisz, és hogy ott művelt nők és férfiak élnek, megalapoz egyfajta életérzést.

Amikor Bécsbe érkeztem, semmit sem kellett változtatnom ezen a melegséget árasztó alapbeállítottságon. Bécsben mindenki azt gondolja, amit

akar. De Németországban félrecsúszott ez a nézőpont, és elveszítettem az egyensúlyomat. Például minden barátom és ismerősöm azon fáradozott, hogy helyesen, torokból ejtse a francia r-et, hogy autentikusan raccsoljon. Ezzel is igyekeztek kifejezni tiszteletüket Párizs, Franciaország iránt. Hirtelen szerepet kezdett játszani a tisztelet. Erre azelőtt nem gondoltam. Németországból nézve Franciaország a kontinens nyugati felének másik nagy országa, amelynek van öntudata, nem fejetlen, lehetőleg ötletesen, megfontoltan öltözködik, és remekül raccsol. De éppen ezt a torokból ejtett r-et éreztem távol magamtól, nem úgy képződött a garatom, ahogy kellett volna; a szép magyar nyelvnek köszönhetően, amely először adott szavakat a szájamba, külön oda kellett figyelnem az r-ekre, és be kellett látnom, hogy nem vagyok alkalmas Párizsra, Franciaországra. Elkezdtem ugyan franciául tanulni, Németországban édesanyámmal együtt olvastuk A pingvinek szigetét Anatole France-tól (édesanyámnak magyaros akcentusa volt). Sokat nevettem a buzgó

Zsuzsanna Gabse

Duna-kockák

Tizenötödik kocka

1.

Ma is csokoládébarna kutyák szaladgálnak a parkban, látni őket az ablakból, amely előtt egykor majdnem minden nap álldogáltam, és ha most átmegegyek a parkon, felnézek az ablakra, ismerem a kilátást fentről, a park és a Duna közt futó bosszú, egyenes utcát, amelytől balra, nébány méterrel lejjebb és mélyebben ott búzódik a rakpart,

2.

a partfalak mögött ömlik a Duna. Nemrég hatalmasra duzzadt, teljes erejében mutatta magát, a rakpart lépcsőiből semmi sem látszott; fölöttük az utca, melyen máskor gondtalanul bajtattak végig az autók, most víz alatt állt, mélyen a folyóban, csak a közlekedési táblák felső harmada emelkedett ki a barna áradatból, amely rohanva zúdult dél felé. A Duna sötét fözetét az ablakból is meg lehetett volna

3.

figyelni. Onnan fentről is csak a folyam fele látható, megszakítja a zöld sziget, és a szigeten túl nyúlik el a Duna másik fele. Ha valaki kinéz az ablakon balra és jobbra, lent és fent hasonló képet lát, és a folyó mindkét oldalán vannak ugyanilyen ablaknégyeszek, kicsik és nagyok, kilométer hosszan semmi más, csak egyforma ablaknégyeszek,

4.

reggelként felbúzzák a redőnyöket, és máris ott van a szemük előtt a folyó, sorban ülnek a lakók a Duna jobb és bal oldalán, ebben a színbáznál csak első sor van, de néha túl nagy a szél, túl nagy a buzat, egy régi dal szerint a szél mindig a Dunáról fúj, és ha nem fújna, szegény emberek sem volnának. Egy tanár, aki nébány évvel ezelőtt Münchenből Budapestre költözött,

5.

(Magyarországról sokan vándorolnak el, de vannak olyanok is, akik itt telepednek le) szerzett magának egy ablaknégyeszetet dunai kilátással, a szél miatt azonban mindig bosszankodik. Egészen közel lakik a parkhoz, tetszik neki ott, a tetőteraszos lakásért a hatodik emeleten sokat kellett fizetnie, mert jó helyen van, mondja. Sok évvel ezelőtt a város keleti részének

6.

nem volt igazán értéke, a parknak sem, ha valaki a Szent István parkot hozta szóba, ballgatás volt a felelet, mondom, de a tanár leint. Pontosan kellene emlékezni, veti közbe, de hát éppen azt próbálom, a hegycsúcsok között, és az emlékeinkben élő Duna nem hasonlítható össze pontosan a valósággal, semmi sem hasonlítható össze semmivel. Az ablaknégyeszből

7.

csak a Duna fele látható a zöld szigettel, távolabb a hegycsúcsok, amelyek nem tartoznak közvetlenül a látvány teréhez, ugyanúgy hozzátartoznak viszont a városhoz, mint az ablak, amely körül az egész táj forogni kezd. A keleti vagy a nyugati oldal ér többet, az ember birtelen elbizonytalanodik,

miközben a két városrész, ott, ahol a sziget is közéjük ékelődik, különösen

8.

messze van egymástól. A nyugati oldal a sziget mögött éppen olyan, mint a Hold báiós fele, a látható oldalával nem hasonlítható össze, ezért az ottani környék, a túoldal, bár ismerem, számomra klasszikus ellenoldal marad, és a sziget nyugati oldalán is mindig elbagyattottnak érzem magam, így aztán a sziget is felosztható nyugati és keleti, jobb és bal oldal

9.

szektorokra. A nyugati parton északánként emberek kószálnak a bokrok között, ezt már hatéves koromban tudtam, valaki félteltelen fényképeket mutatott róluk. Nem, mondta a tanár, ez ma már nincs így, a nyugati partsáv teljesen biztonságos, mondta, én pedig elnézést kértem, nem is tudom, hogy jutott eszembe ez a történet, az ember fejében

10.

mindenféle gondolatok cikáznak. Aztán az ablakokról kezdünk beszélni, amelyeket nyaranta elsötétítenek, a redőny lécei közt alig szűrődik be valami sárga csillámlás. Ha az ég megzendül, az elülő hang megmutatja milyen tágas a sík táj. És ha a közelben lövés dörögni, a visszhangja annak is hasonló, mondom, de a tanárnak erről nincs tapasztalata, tudja azonban

állathölgyeken és állaturakon, akik felöltözködtek, hogy szebbek legyenek, de közben világosan értettem, hogy jobban teszem, ha hallgatok, és kiverem a franciát a fejemből.

Később Svájcba érkeztem, és vaknak kellett volna lennem, hogy ne vegyem észre, mekkora hatással van erre az országra a francia kultúra és életmód. Lausanne-ban és Genfben franciául szóltak hozzám, függetlenül attól, hogy milyen szépen vagy csúnyán válaszoltam, és az emberek hasonlóan éltek, mint amit Párizsban, Franciországhban láttam, vagy ahogy filmekből ismertem. Már az odaút során a vonaton is észrevétlenül lettek a német jegyellenőrökből francia vonatkísérők; olyan átváltozásokat azonban Baselben és Bernben is megéltem, hogy mellőlem odafordult valaki hirtelen egy harmadik személyhez, és franciául kezdett hozzá beszélni, sőt, ha lehet ilyet mondani, franciául nevetett.

Aztán Svájból eljutottam Párizsba, pontosabban újra eljutottam Párizsba, ezúttal Svájból, és azóta tudom, hogy ez a város mindig egészen más arcát mutatja attól függően, hogy honnan érkezik az ember. A viszony változik. Az ételek illata most fűszeresebb és természetesebb volt, nem jutottak róluk eszembe receptek, inkább maga a főzés. És hasonlóan érzékelttem a házakat. Az épületek valahogy jelen voltak, akkor is, ha nem tudtam az építész nevét. Aki Svájból érkezik Párizsba, szívesen utazik metróval, és közben nem bámul kikerekedett szemekkel: odanézz, ez a metró. Ha a körülmények így leegyszerűsödnek, naponta számtalan nő és férfi tűnik föl, különféle korúak, a lehető legkellemesebb benyomást keltik, az ember legszívesebben mást se csínálna, csak örökké nézelődne.

És szerettem azt is, ahogyan mások fordultak felém. Mióta Svájból érkeztem Párizsba, sohasem tapasztaltam elutasítást, soha nem igazítottak helyre.

Valószínűleg korábban se volt ez másképp, csak nekem tűnt úgy, és ettől elkedvetlenedtem.

Mindaz, amit franciának nevezhetünk, közvetlenül átcsap svájciba, ami szükségképpen átfomálja az embert. És ha valaki Párizsba, Franciaországba kívánczik, nem kell hozzá több, csak el kell határoznia magát, és félig-meddig már ott is van, csak előtte még cukrot, lisztet, tejet vesz, minden csomagoláson franciául is olvasható, mit tartunk a kezünkben, itt már majdnem francia a tej, francia a kávé, senki sem akarja magát Párizstól, Franciaországtól elválasztani. Svájc nyitott pórusokkal fogad, és mivel a pórusok a testhez tartoznak, ebben az összefüggésben különösen kedvemre való ez a kifejezés. Bár egyszerűen csak azt kellene mondanom, hogy itt senki sem vértezi föl magát, Párizsban szemben pedig végképp soha senkinek nem jut eszébe a védekezés.

PS:

Párizs, Franciaország, így írom Gertrud Stein iránti tiszteletből, emlékeztetve azonos című könyvére. Gertrud Steinnek nagyon is sok köze van a fent emlegetett panorámaképhez; hiszen ő Amerikából érkezett Párizsba.

SCHEIN GÁBOR FORDÍTÁSA

Tizenhatodik kocka

1
hogyan némulnak el a bangok, a bajókiúrté
elvékonyodik, a vihar gyorsan vonul át
ezen a tájon, a folyó dél felé tart.
Régen emelődaruk is álltak a parton,
hogy kirakodják a szenet az uszályokból,
ezekből, bála az új logisztikának,
mára egy sincsen, ezért növekedett
az ablakok értéke, a nyári napsütésben
bátor kajakosok subannak át a képen,
szándékosan beleborulnak a vízbe,

2
lebűtik a testüket, kikerülnek egy
hajót, olyanok, mint a kelfeljancsi,
néha azért meginognak. És a parkban,
mondja a tanár; álomszép nők ülnek,
bátukat a pad támlájának vetve várják,
hogy kisüssön a nap, ezek az örökifjú
asszonyok. Ott lehet látni őket,
mondom, a sziget padjain is.
De a parkban gyakrabban, veti
közbe a tanár, ezt a parkot újabban

3
kerítés veszi körül. Úgybogy nébányan
átmászna rajta. Aztán a víztoronyról
beszélgetünk, a klubokról és a szigeten
található éttermekről (egyszer nagyapámmal,
törékeny ember volt, beültünk a Casinóba,
amit később átépítettek, most bosszú
fapadok állnak ott, a turistacsoportoknak
pont jók), és észrevétlenül megint
arra terelődik a szó, hogy mit lehet
látni jobbra és balra. Az ablakunkból

4
kinézve balra van nyugat, és jobbra van
kelet, ezzel most nem Nyugat- és
Kelet-Európára célzok (mondom), hanem
a Duna két oldalára, mindenki azt hiszi,
neki belső iránytű mutatja, mi van
jobbra és mi balra, és a Kelet vagy

a Nyugat erről tényleg nem sokat mond,
főleg, ha folyóról van szó, a Rajna
és az Odera sem kivétel. A két partot
a folyásirány szerint nevezzük meg,

5
és nem az alapján, hogy ki hol lakik.
Egy hajós számára, aki déli irányban
kel át a városon, a Duna jobb oldala
egyértelműen nyugaton van, fontos
viszont, hogy a két oldalt ne keverje
össze, a jobb oldal mindig a folyásirány
szerinti jobb, és bár a folyami hajósok
nem éppen tengeri medvék, azért a
kibívásokból nekik is kijut, és szép
csendben legyőzik őket, mintba

6
magától értetődne, elég annyit
tudniuk, mi van jobbra és balra,
átkelnek így Európa főútvonalán.
Először kelet felé tartanak, aztán délnek,
végül meglátják a tengert, milliós városokat
bagynak maguk mögött. Meg kell őrizniük
a józanságukat, és úgy kell tenniük,
mintba a Duna nyomban civilizált folyóvá
váltzna, ha átfolyik egy városon. A matrózok
józanul nézik a partot, jobbra dombok, a vár,

7
fürdők, barokk épületek, balra a síkság,
ahol álomszép nők sétálgatnak,
a hajó elbalad mellettük, a kapitány
vizsgálhatja a felszerelést, aztán hosszasan
nézi a várost, abányszor átkelnek rajta,
bosszasan néz balra, bosszasan néz jobbra.
Városi ablakok végtelen sorban,
különböző nagyságú négyszögek a Duna
mindkét oldalán. Egy ilyen ablak
kiváltság annak, aki épp az ablakban áll,

8
és nekem is basznomra válik, hogy ismerem
ezt a kilátást (ezt az emléket), a fénynek
ezt a nyílását, és főképpen a kint

és a bent óriási különbségét, és kívül
a négyszög előtt elvonul a Duna,
bármilyen időben, amilyet csak
el lehet képzelni (napsütésben, viharban,
ónos szitálásban, szikrázó bőséghen,
szakadó esőben, szmogban) így nevezik,
de azért persze vannak változások,

9
például, hogy a jobb és a bal part
megkülönböztetése már nem olyan
alapvető a város életében, az emberek
bozszasztak, hogy metró közlekedik
a folyó alatt, miatta a szétválasztás
értelmét veszítette, alagutat fúrtak alá,
és valaki azt mondta, a lenti peronokhoz
vezető mozgólépcsők kezdetben nehéz
feladat elé állították a csokolózókat,
csokolóztak, és ki kellett tartaniuk,

10
amíg leértek, aztán megint, amikor
fölfelé jöttek. A Duna alatt sínek futnak,
keresztül a városon, fent folyik a víz,
a Duna medrét alulról betonrétegek
zárják el, az egészet mérnökök tervezték,
akikben illendő bízni, minden tervükben
és minden betonrétegben. A rétegek alatt
közlekedik a metró, átszeli Budapestet.
(Bécsben pedig a Duna-csatorna
alatt futnak ugyanilyen alagutak.)

SCHEIN GÁBOR FORDÍTÁSA